Ajaloomälestised väärivad jäädvustamist

Harrastusajaloolasest arvutiõppejõud Heiki Koov otsustas kõik Lääne-Virumaa mälestusmärgid oma isikliku GPSiga kaardistada ning saadud andmed internetti üles seada.

Valdu Toomla
valdu@virumaateataja.ee

"Huvi tuli täiesti juhuslikult," ütles Heiki Koov. "Alguses arvasin, et see on lihtne, kuid tegelikult on väga paljude monumentide kohta info puudulik ning osa on lõhutud või teise kohta viidud," lisas ta.

Tema idee oli, et mälestusmärkide GPSiga kaardistamise ja internetilehel nende koordinaatide avalikustamise järel oleks võimalik monumendid, mälestuskivid või -tahvlid kergesti üles leida. Kokku peaks Koovi arvates selliseid huvipakkuvaid objekte olema Lääne-Virumaal 300 ringis.

> **"Lisaks kaardistamisele on mul soov võimalikult põhjalikult iga monumendi kohta jutt kirjutada."**
>
> Heiki Koov

Alustuseks võttis ta ette käia läbi Tamsalu vallas asuvad mälestusmärgid. Loomulikult kõikide juurde ta ei jõudnud, aga see polnudki eesmärk, sest olulisim oli süsteemi katsetada.

Vähemalt Tamsalusse tõi navisüsteem hästi kohale. Siin ootas ees kohaliku ajalooga hästi kursis olev MTÜ Tamsalu Muuseumi Sõprade Seltsi juhatuse liige Aadu Uudmäe, kes oskas iga mälestise juurde ka pika jutu pajatada..

Alustuseks otsiti üles 1978. aastal avatud hauamonument lubjaahjude juures, kus 26. veebruaril 1918 hukkasid sakslased kolm lubjatehase töölist. Veidi nokitsemist ning mälestuskivi koordinaadid said paberile. Tamsalu kultuurimaja pargis on kaks mälestuskivi: üks pühendatud punase terrori ohvritele ja teine Teises maailmasõjas hukkunutele. Nendegi asukoht tähendati üles.

Sauevälja lahinguväli

Lähenemas on Porkuni vennatapulahingu 65. aastapäev. 21. septembril 1944 kohtusid Sauevälja lahingus Sinimägedest taandunud 20. eesti relvagrenaderide diviisi ja Tallinna poole suunduvad 8. eesti laskurkorpuse väeosad. Seda lahingupaika tähistab 1965. aastal avatud mälestuskivi, millel asuv plaat on küll 1992. aastal vastavalt tänapäevasele ajalookäsitlusele ringi vahetatud.

Lahingus langenud sõdurid on maetud mitmesse ühishauda. Loksa külas asuvas puhkab umbes 80 eesti laskurkorpuse võitlejat. Kolmnurksel, viimati 1985. aastal kujundatud maaalal on 67 hauaplaati, kusjuures vene nimed on kirjutatud kirillitsas.

Kalmistu on korrastatud. "Me hoolitseme mõlemal poolel langenute haudade eest," ütles Aadu Uudmäe.

Porkuni paemuuseumi juhataja Ella Vikk on üle kolmekümne aasta töötanud Porkuni kurtide koolis õpetajana. Aastast 2000 lõpetati siin kurtide õpetamine ning praeguses Porkuni koolis saavad põhihariduse erivajadustega õpilased.

"Porkuni ema"

Kooli õuel on kaks fikseerimist väärivat monumenti. 1976. aastal kinkis Eesti Kurtide Ühing koolile skulptor Aime Järjo poolt teostatud skulptuuri, mis ristiti hiljem "Porkuni emaks". Tol ajal olid kurdid lapsed aasta ringi koolis ning õpetaja oli neile ka ema eest.

Vikki sõnul pole Eestis teist õpetajale pühendatud mälestusmärki ja seega on tegemist õpetaja koondkujuga. Selle mälestusmärgi juurde tuuakse ka praegu õpetajate päeval lilli, kuigi kurtide kooli enam ei ole.

Teine suur mälestuskivi on pühendatud kurtide kooli asutajale Ernst Sokolovskile, kelle eestvedamisel 1924. aastal kurtide kool asutati.

"Lisaks kaardistamisele on mul soov võimalikult põhjalikult iga monumendi kohta jutt kirjutada," ütles Heiki Koov, kes loodab järgmise aasta lõpuks kõik 300 maakonnas teada mälestist kaardistada ning veebilehele üles riputada, ja kuna monumente ja mälestustahvleid tuleb järjest juurde, siis ka nende andmed kiiresti veebilehele lisada.

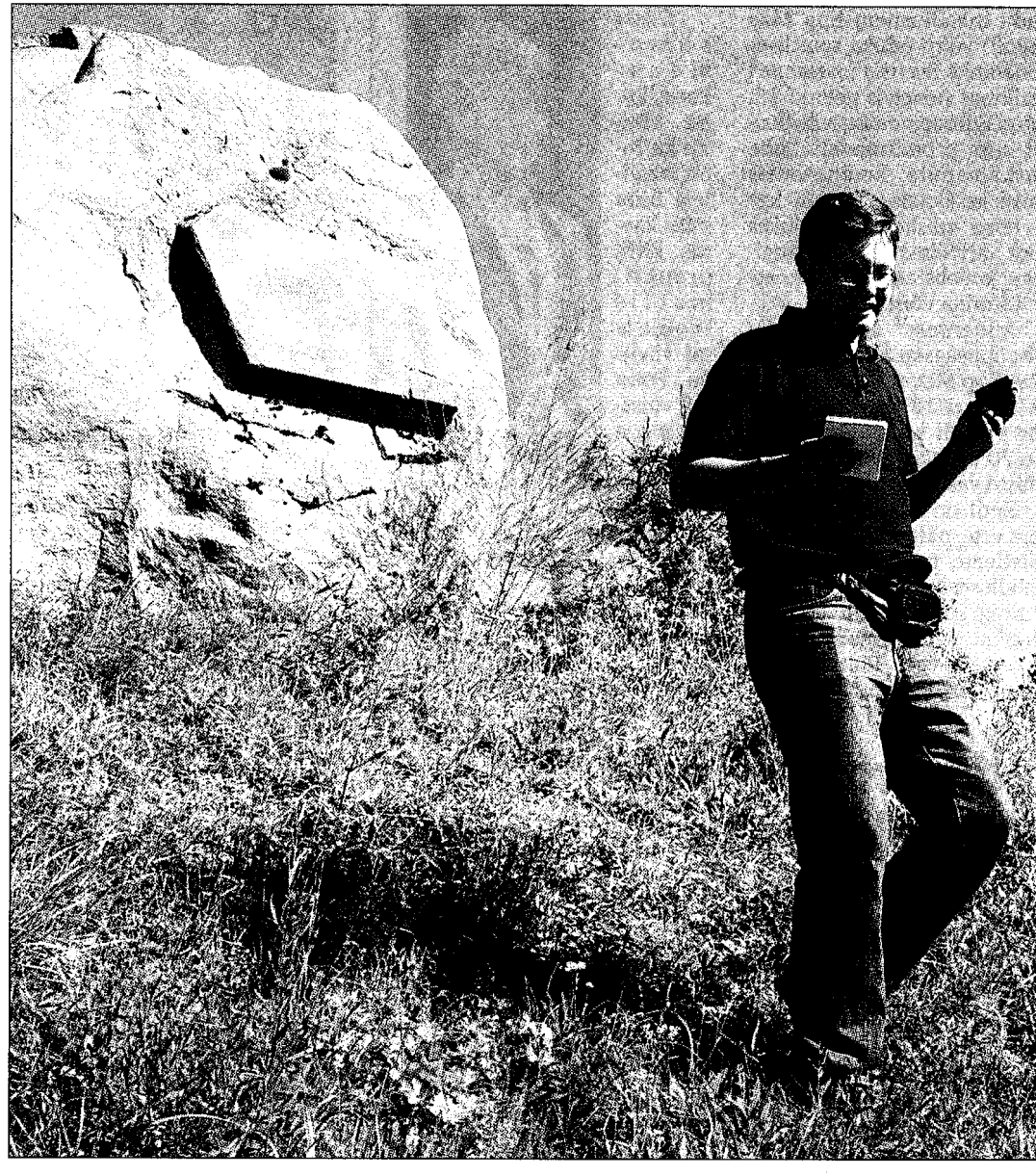

Heiki Koov on Sauevälja lahingut tähistava kivi koordinaadid kirja pannud. Teet Su